

SLAVICI, CARAGIALE AND COȘBUC – THREE WRITERS, ONE JOURNAL: VATRA

Nicoleta-Doina Pop (Pocan), PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

*Abstract: The last decades of the nineteenth century creates in Romanian media a new publishing effervescence, never met before in our cultural space. Important names of that literature era assume the role of journalists or even founders of publications. This is the case of the three writers Slavici, Caragiale and Coșbuc who, in 1894, founded the magazine **Vatra**, subtitled "Foaie ilustrată pentru familie".*

Keywords : *Vatra, magazine, media, culture, journalist.*

"Spuneți-mi câte ziare apar într-o țară și vă voi spune gradul de civilizație la care s-a ajuns." Cu aceste cuvinte rezuma publicistul francez Edouard-Rene de Laboulay, încă din anul 1883, rolul covârșitor al presei în modelarea și modernizarea unei societăți.

Spre deosebire de alte țări ale Europei, unde apariția primelor publicații cotidiene se realizase încă din secolul al XVII-lea (spre exemplu Olanda, unde se publicase *Nieuwe Tydinghen* în 1605, *Relation aller fürnemmen und Gedenk wüdingen Historien* în Germania, apoi din 1610 *Ordinari Wochenzeitung* în Elveția, din 1616 *Frankfurter Oberpostamtszeitung* în Germania, din 1620 *Ordentlichen Postzeitung aus Wien* în Austria, din 1621 *Weekly News* în Anglia, din 1624 *Hermes Gothicus* în Suedia, din 1625 *Mercurius Britannicus* în Anglia, din 1631 *Les Nouvelles Ordinaires de divers endroits* în Franța, din 1640 *Gazetta Publica* în Italia și din 1641 *Gaceta Semanal* în Spania) sau în veacul al XVIII-lea (spre exemplu Anglia, unde *Daily Current* fusese publicată în 1702), apariția presei în limba română fusese rezultatul unei îndârjite înfruntări cu mentalitățile conservatoare, în condițiile în care se făceau eforturi considerabile de modernizare și de sincronizare a civilizației românești cu cea europeană.

În Țările Române, cele dintâi încercări de a edita ziare și reviste se vor face în Transilvania, la sfârșitul secolului al XVII-lea, dar adevărata întemeiere a presei în limba română se leagă de numele câtorva reviste și mai ales de numele întemeietorilor lor. Dem. Theodorescu afirma *"Școala și gazeta s-au născut deodată în România. Din aceeași nevoie. Cu aceiași oameni. Putem spune (...) că presa s-a ivit ca o eflorescență practică și lucrativă a culturii. La noi, ea a fost abecedarul însuși al nației. Primii dascăli ai Românilor au fost și primii ei gazetari. La început a fost gazetarul..."*

În primele decenii ale secolului al XIX-lea se vor impune deci câteva publicații de o importanță covârșitoare, nu doar pentru trasarea traiectoriei presei românești ci, mai ales, pentru aportul adus la dezvoltarea culturii naționale. Astfel în 1829 apare *Curierul Românesc* la București, sub îngrijirea lui Eliade Rădulescu. În același an, la 1 iunie, apare la Iași *Albina Românească*, având în frunte pe Gheorghe Asachi, în 1838, la 12 martie, apare *Gazeta de Transilvania* scoasă de George Barițiu, iar în 1840, la 30 ianuarie, apare *Dacia literară*, al cărui redactor șef a fost Mihail Kogălniceanu. Cele patru reviste constituie, fără îndoială, temelia presei românești. Prin publicarea articolelor program, aceste reviste au încercat să

impună principii și criterii de promovare a valorilor autentice, de combatere a exagerărilor dar și de păstrare a echilibrului între tradiție și modernitate.

În a doua jumătate a veacului al XIX-lea se crease deja în România o generație de ziaristi, de formatori de opinie capabili nu doar să susțină oricând o idee publică de larg interes dar, mai ales, să sprijine efortul semnificativ pe care îl făcea societatea românească pentru modernizarea culturii naționale. Lumea sfârșitului de secol este reflectată fidel în publicistica acestei perioade. Transformările societății românești sunt vizibile în toate formele de manifestare ale presei, de la jurnalismul politic, la cel cultural. Venise o vreme a metamorfozelor sociale în lumea românească, iar presa scrisă devenise o oglindă poliedrică ce reflecta realitatea și în care publicistul devenise un factor al receptării și al distribuției informației.

Între publicațiile care și-au câștigat un prestigiu meritat și care au inaugurat o tradiție culturală în această epocă, se număra și *Tribuna*, revistă politică și literară, ce a apărut la Sibiu (14 aprilie 1884 - 16/29 aprilie 1903), sub coordonarea lui I. Slavici, cel care a fost director și redactor responsabil de la apariție și până în 1888. Inițiativa editării ziarului a aparținut unui grup de intelectuali și de negustori români din Sibiu (Slavici, arhimandritul Nicolae Popea, I. Bechnitz, N. Cristea s.a.), care își propuseseră să creeze o publicație care să reprezinte "*curentele populare*" și să fie "*un centru de lucrare literară*".

Un alt moment fast în istoria publicisticii culturale românești îl constituie apariția revistei *Vatra*. Aflată în descendența nobilă a *Daciei literare* și a *Tribunei* sibiene, revista *Vatra* a apărut în 1894 la București, având subtitlul *Foaie ilustrată pentru familie*. Întemeietorii săi au fost trei dintre cei mai de seamă scriitori ai epocii: I. L. Caragiale, Ioan Slavici și George Coșbuc. Orientarea național-tradiționalistă este explicit exprimată în articolul-program intitulat sugestiv *Vorba de acasă*. Intenția celor trei fondatori era aceea de a contribui la unificarea culturală și spirituală a românilor, depășind granițele politice impuse arbitrar. Ecouri din programul *Tribunei*, pe al cărei frontispiciu Slavici înscrisese celebra deviză: "*Soarele pentru toți românii, de la București răsare*", se vor regăsi și în rândurile articolului program al revistei *Vatra*.

Revista a apărut din inițiativa lui Caragiale care, auzind că editorul G. Sfetea s-a hotărât să scoată o "foaie ilustrată pentru familie", a apelat mai întâi la Slavici:

*"Dragă Slavici,
Vrei să ne întâlnim într-o zi împreună cu Coșbuc și cu Sfetea, librarul, pentru ca să vorbim despre o afacere care, desigur, te-ar interesa?"¹*

Înființată în 1894, la București, revista *Vatra* va avea o apariție bilunară, cele 44 de numere fiind publicate între 1 ianuarie 1894 și august 1896 (în primul an a avut o apariție regulată, pentru ca în 1895 să apară doar 15 numere, iar în 1896 ultimele 4 numere ale revistei). Titlul simbolic al revistei, ca și articolul-program *Vorba de acasă*, indică intenția celor trei fondatori de a îndruma creația literară spre tradițiile comune ale vetrei strămoșești: "*Trebuia să ne întoarcem, pe cât întoarcerea mai e cu putință, la vatra strămoșească, la obârșia culturală a noastră*." (*Vatra*, nr. 1, 1894).

¹ Valea Lucian, *Pe urmele lui George Coșbuc*, Editura Sport - Turism, București, 1986, pag. 146

Criticul George Călinescu a considerat apariția revistei un moment major în evoluția publicisticii românești pentru că *"întâia dată după Junimea, un grup de scriitori formula o nouă orientare hotărâtă. Tot ce se va spune de aici încolo asemănător nu este decât o repetiție"*²

Revista apare într-o atmosferă de tensiune politică și socială. Acutele probleme sociale și naționale reveniseră în actualitatea politică, răscoalele din 1888 și 1894 readucând în prim plan problema țărănească. Rezolvarea acestei probleme sociale majore devine un deziderat al epocii și se subordonează idealului unității naționale. Din acest motiv redactorii revistei sunt preocupați în special de funcția socială a literaturii, care trebuie să reflecte elementele tradiționale și naționale. Conștientizând riscul îndepărtării de tradiție și primejdia pe care o reprezintă "literatura marfă", *Vatra* consideră că adevărata cale spre literatura veritabilă este întoarcerea la tradiție, la *"obârșia culturală"*.

În viziunea celor trei scriitori, semnatari ai articolului program, specificul național se suprapune celui țărănesc *"Așa cum în dezvoltarea limbii noastre numai prin întoarcerea la graiul viu al poporului am putut să ajungem la stabilitate și unitate, și în dezvoltarea noastră culturală vom ajunge la statornicie și la unitate numai dacă vom ține în toate lucrările noastre seama de gustul poporului."* Nuanța național-transilvăneană este evidentă și în intenția directorilor de a face din revistă *"un organ pentru toți românii, un mijloc pentru propagarea aceluiași gust și aceluiași fel de a simți și a gândi în toate părțile poporului românesc"* (*Vatra*, nr. 1, 1894), de a nu impune o critică severă, de a nu se adresa exclusiv "celor aleși" ci mai ales de a oferi românilor o lectură nu numai variată și interesantă, ci, totodată, românească.

Cel mai mare aport la realizarea revistei îl va avea George Coșbuc, cel care va susține în mod concret și consecvent rubrica literară prin publicarea a numeroase poezii: *Ziua 'nviierii* (poezie ce urmează articolului program din primul număr al revistei), *Mama, Lupta vieții, Pașa Hassan, Doina, In opresoare, Iarna pe uliță, Noi vrem pământ etc.* De altfel, în momentul constituirii definitive a colectivului redacției, Coșbuc era destinat să fie factorul coagulant al întregului demers publicistic, așa cum va mărturisi și Slavici în *Amintirile* sale:

*"Când noi, Caragiale, Coșbuc și eu, am luat cu C. Sfetea, înțelegerea să publicăm Vatra, ne puneam nădejdea în Coșbuc, pe care-l știam înzestrat cu multe și mari destoinicii și totodată și muncitor. Editorul rămânea deci răzămât numai în Coșbuc. Ne întâlneam, ce-i drept, adeseori ca să stăm de vorbă, dar acela care muncea era Coșbuc, numai el, și mai ales. El alegea bucățile ce urmau să fie publicate, el le ordona, el alcătua potrivit cu gustul său revista. Pe lângă aceasta, cea mai interesantă și mai caracteristică parte a revistei era redactată de el și - pot să zic - numai de el. (...) Mulțumită ostenețelor lui a fost Vatra o revistă ilustrată care poate fi citită și azi cu plăcere.".....*³

Ioan Slavici a fost unul dintre cei mai importanți jurnaliști în spațiul românesc al sfârșitului de secol XIX. În același timp, este și gazetarul care a folosit la maxim ziaristica pentru a-și susține ideile. A folosit-o, aproape în mod cotidian, ca o armă. Format și călit la *Tribuna*, publicistul ardelean este omul de presă capabil să-și asume deplin ceea ce a scris. Nu l-a descurajat nimic.

² Călinescu George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II a, Editura Minerva, București, pag 582

³ Slavici Ioan, *Amintiri*, București, 1967, pag 140

"După câte am trecut eu, am ajuns ca prin minune, acum, la vârsta de 40 de ani, să am nevasta ca mine și copii ca mine... Și-n loc de a mă bucura, eu, ani de zile de-a rândul, am stat câte 10 – 14 ceasuri cârcit la masă și m-am bălăbănit cu toți rătăciții..."

Pentru Slavici a sta "cârcit la masă", (după cum spune gazetarul în scrisoarea trimisă din închisoare lui Septimiu Albini, la Sibiu, în primăvara lui 1889), înseamnă muncă de jurnalist. Mai mult, este activitatea specifică unui publicist care își asumă toate responsabilitățile și toate scăderile acestei nobile meserii.

Consecvent ideii de redescoperire și de revalorizare a trecutului, scriitorul ardelean publică în *Vatra* câteva studii și articole cu caracter istoric precum *Luna mai* (articol în care evocă figura lui Avram Iancu), *Ardealul, Familia lui Mihai Viteazul, Graiul omenesc*. Încă din primul număr, Slavici va începe să publice fragmente din romanul *Mara*, iar acest demers va constitui cea mai valoroasă contribuție literară a scriitorului în cadrul revistei (romanul apărând integral în anul 1906, la editura *Luceafărul* din Budapesta)

Ca jurnalist, Caragiale a făcut de toate, de la corectură la directorat, s-a exprimat în toate genurile publicistice, de la știri, la cronici teatrale sau articole de opinie. A abordat o problematică diversă, firească pentru un autor care se caracteriza astfel: *"simt enorm și vad monstrosos"*. Interesul pentru actualitate, capacitatea unică de "a vedea", pasiunea pentru presă, verva neostoită, rigoarea argumentației, lejeritatea cu care se mișca în spațiul comicului (de la umor și zeflema, la ironie și satira) întreaga artă a scriiturii l-au impus ca "ziarist de profesie".

În lucrarea *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale*, Ioana Pârvulescu observă că valoarea estetică veritabilă și incontestabilă a textelor caragialiene este dată, înainte de toate, de un "suflu vital" născut dintr-o asumare totală a realității și că *"întâlnirea dintre cele două personaje, presa și Caragiale, a fost un mare noroc al ghinionistei literaturi române"*

"Eu scriu pentru dumneata, cititorule", afirma Caragiale. Formula are o valoare emblematică și îi va governa atât literatura cât și publicistica. De-a lungul a 40 de ani de presă a colaborat la peste 30 de gazete (pe unele le-a creat singur sau cu ajutorul unor colegi de breaslă) și a publicat sute de articole.

Activitatea lui Caragiale în cadrul revistei *Vatra* s-a concretizat în special în texte ce apar nesemnate, în diverse rubrici. Un eveniment "surprinzător" în epocă l-a constituit publicarea anecdotei *Cum se înțeleg țărani* (nr.3/1894). Acest exercițiu stilistic va declanșa o reacție violentă din partea lui Al. Vlahuță, și va constitui subiectul unei polemici cu revista *Viața* (1893-1896). Caragiale ripostează în nr. 5 al revistei *Vatra* cu articolul *O a doua provocare* și îl "amenință" pe Vlahuță cu un duel literar dur, dacă nu va înceta cu astfel de provocări. Anecdota este, cum însuși autorul explică, *"un fel de charge d'atelier, cum o numesc francezii, care jucată, iar nu simplu citită, poate fi mai bine înțeleasă și gustată."* (*O a doua provocare*).

Revista are un caracter preponderent literar dar există și rubrici cu caracter enciclopedic ce au rolul de a atrage interesul unei categorii largi de cititori. Rubrici precum *Fel de fel, Varietăți, Revista politică, De ale casei* vor asigura caracterul instructiv, pe care revista și l-a propus, mizând și pe accesibilitatea informațiilor transmise. Coșbuc va iniția începând cu 1895 o rubrică permanentă numită *Vorba ăluia* în care explica etimologia unor expresii idiomatice sau lămurirea tâlcului unor zicători sau proverbe. Despre această rubrică Slavici afirma: *"Era înainte de toate rubrica Vorba ăluia în care dădea lămuriri nu numai"*

interesante, ci totodată și instructive asupra zicătorilor românești." Tot el va traduce proverbe indice și imnuri din Rig-Veda. Rubrica *Revista politică* va oglindii în special evenimentele socio-politice majore din Transilvania: procesul memorandiștilor, interzicerea revistelor *Tribuna* și *Foaia poporului* etc.

Colaboratori importanți ai revistei au fost și Ștefan Bassarabeanu, Ion Russu-Șirianu, N.D. Popescu, Traian Demetrescu, Petre Dulfu, George Murnu, Maria Cunțan, H.G. Lecca etc. Rubrica *Cronica literară* i-a fost încredințată tânărului Nicolae Iorga ce publică diverse articole printre care și un articol relevant dedicat poetului Grigore Alexandrescu. Fără a renunța la caracterul tradiționalist, redactorii revistei vor alege și texte din literatura universală pe care le vor publica în paginile acesteia. Operele aparțin marilor scriitori ai literaturii universale: Balzac, Ibsen, Gogol, Poe, Dickens, Hugo, Dostoievski, Turgheniev, Maupassant, Andersen etc.

Deși existența *Vetrei* (coordonată de Caragiale, Slavici și Coșbuc) nu a fost îndelungată, cele 44 de numere ale revistei au stat sub semnul cuvintelor oraculare ale editorului C. Sfetea "*Această revistă ilustrată va fi dirijată de unii dintre cei mai apreciați scriitori români, cu menirea de a oferi Onor. public cititor român cele mai bune scrieri ale celor mai apreciați scriitori români din toate părțile locuite de români. Trebuie în sfârșit o foaie care să ocupe un loc de cinste pe masa fiecărei familii românești. Nu va fi cruțată nici o jertfă pentru atingerea acestui scop.*" (Vatra nr. 1, 1894)

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development, as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.

Bibliografie

- Albert, Pierre, *Istoria presei*, Institutul European, Iași, 2002.
- Bucur, Marin, *Opera vieții - o biografie a lui I.L. Caragiale*, Ed. Cartea Românească, București, 1989.
- Caragiale, I.L., *Publicistică și corespondență*, Ed. Grai și Suflet - Cultura Națională, București, 1999.
- Călinescu Alexandru, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, Ed. Institutul European, București, 2000
- Cioculescu, Șerban, *Caragialiana*, Ed. Albatros, București, 2003.
- Cioculescu, Șerban, *Viața lui Caragiale*, Ed. Eminescu, București, 1977.
- Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1979.
- Hangiu, Ion, *Reviste și curente în evoluția literaturii române*, Ed. Virtual, 2011.
- Iorgulescu, Mircea, *Marea trăncăneală - eseu despre lumea lui Caragiale*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1994
- Manolescu, Florin, *Caragiale și Caragiale - jocuri cu mai multe strategii*, Ed. Cartea Românească, București, 1983
- Marcea, Pompiliu, *Ioan Slavici*, Ed. Facla, 1978.
- Petcu, Marian, *Istoria presei române - antologie*, Ed. Tritonic, București, 2002.

Rad, Ilie (coord.), *Secvențe din istoria presei românești*, Ed. Tribuna, Cluj-Napoca, 2007.

Râpeanu, Valeriu, *O istorie a presei românești. De la Mihail Kogălniceanu la Nicolae Iorga*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ed. Fundației de Măine, București, 2008.

Slavici, Ioan, *Lumea prin care am trecut. Memorialistică. Publicistică.*, Ed. Institutului Cultural Român, București, 2004.

Valea, Lucian, *Pe urmele lui George Coșbuc*, Ed. Sport Turism, București, 1986.

Colecția Revistei *Vatra*.